

ЛІЗИНГ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено сутність лізингу як економічної категорії на основі чого обґрунтовано його багатоаспектність та визначено сфери його функціонування. Обґрунтовано міждисциплінарні зв'язки лізингу з економічними та правовими науками. Систематизовано сучасні концепції лізингу, визначено його функції в сучасних умовах господарювання

Ключові слова: лізинг, функції лізингу, концепції лізингу, фінансовий лізинг, оперативний лізинг

Постановка проблеми. Лізингова діяльність це складне соціально-економічне явище, яке виконує ряд найважливіших завдань з формування та розвитку основних галузей економіки країни, сприяє активізації інвестиційних процесів і виробничої діяльності від найменших до найбільших суб'єктів господарювання національної економіки. Особливого значення набуває необхідність використання такого фінансового інструменту, як лізинг в інвестиційному процесі і реальному секторі економіки. Адже, як зазначає О.М. Орлова "У кризових умовах пошук ефективних механізмів інвестування з урахуванням потенційних можливостей фондового ринку, активізації інноваційних процесів на основі створення інноваційних структур та розширення їх функціональних можливостей, створення механізму інтеграції та координації діяльності в процесі планування і реалізації інвестиційних проектів, потребує ефективних організаційних форм інвестиційної діяльності" [41]. "Лізинг повинен стати ефективним засобом інтенсивного розвитку економіки України, забезпечуючи конкурентоздатність вітчизняної продукції на світовому ринку" [62]. За таких умов актуалізуються наукові дослідження теоретичних положень лізингу, що дозволить з'ясувати його сучасні риси виходячи з багатовікової історії, визначити економічну сутність на основі аналізу багатогранних підходів, виявити функції які визначають його роль в розвитку економіки різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку лізингу як економічного явища стали об'єктом дослідження багатьох вітчизняних (Бабінська О.В., Брус С.І., Горбач Л.М., Грабельської О.В., Добровольська О.В., Єфремова А.А., Коваленко Н., Козменко В.М., Коріньова В.Л., Кулиняк І.Я., Міщенко В.І., Нетудихата К.П., Онищук Я.В., Орлової В.Л., Плаксина О.А., Писаренко М.М., Рязанова Н.О., Сапожникова В.Н., Скляр Д.А., Топішко Т.І., Школа І.М. Юцишина Л.О., Ярошевич Н.Б.) та зарубіжних (Амембал С., Балтус П., Васильєв К.Н., Горемикін В.А., Горемыкин В.А., Есин А.С., Кларк Т., Майджер Б., Макеева В.Г., Мельниченко А.С., Портер Д., Смагулов Адилбек, Хойер Вольфганг, Шпітлер Х.-Й.) вчених.

Виклад основного матеріалу. Лізинг, як досить складне економічне явище, виник лише на певному етапі розвитку людського суспільства. Він має ряд більш простих попередників: купівлю-продаж, оренду та кредит. Однак серед економістів і юристів поки немає визначеності і єдності про час і епохи його виникнення. Ряд фахівців відносить лізинг до нових ринкових продуктів. При цьому вважають, що між орендними відносинами або лізингом дуже мало спільного. Інші вважають лізинг специфічним різновидом оренди, а період його виникнення відносять до XVIII

і XIX століть. Треті повністю погоджуються з характеристикою орендних відносин як лізингових. Остання група вчених (як економісти, так і юристи) вважає, що на протязі багатьох століть формувалися і розвивалися різні орендні (лізингові) продукти, в тому числі і фінансовий лізинг. Так, російські вчені наголошують, що "Лізинг був відомий задовго до того, як жив Аристотель: знайдено декілька положень про лізинг в законах Хаммурапі, прийнятих близько 1760 р. до н.е. Римська імперія також не залишилася осторонь від проблем лізингу – вони знайшли своє відображення в Інституціях Юстиніана" [47, С. 5].

Як свідчать історики, перша документальна згадка про лізингової угоді належить до 1066 року, коли Вільгельм Завойовник орендував у нормандських судовласників кораблі для вторгнення на Британські острови. Цей досвід не був забутий, і всього через два століття, в 1248 році, була зареєстрована перша офіційна лізингова операція – хрестоносці, готуючись до чергового походу, отримали таким чином амуніцію [47, С. 5].

Батьківщиною сучасного лізингу вважаються США і виник він в 50-х роках XX століття. Першою спеціалізованою лізинговою компанією була "Юнайтед Стейтс Лізинг Корпорейшн", яка створена Генрі Шонфельдом в 1952 р. в м. Сан-Франциско (штат Каліфорнія). Фактично, створення даної лізингової компанії вказує на виділення лізингу в самостійний вид господарської діяльності, що в подальшому обумовило його перетворення в окрему галузь економічної діяльності в сфері небанківських фінансових установ.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в світі свого розвитку здобули національні лізингові ринки як складові ринку небанківських фінансових послуг. Лізинг став однією з складових інвестиційної політики в країнах світу. Темпи зростання лізингових операцій, як правило, випереджають темпи зростання основних макроекономічних показників, що обумовлено насиченістю і розгалуженістю лізингових операцій.

Стосовно України, то на думку О.В. Грабельської "сьогодні лізингова діяльність стала сферою прибуткового промислового і банківського бізнесу у розвинених країнах світу. Це – один із найефективніших сучасних фінансових інструментів розширення інвестиційної діяльності. Сучасний ринок лізингових послуг характеризується різноманітністю форм лізингу, моделей лізингових контрактів і юридичних норм, які регулюють лізингові операції. Лізинг, що є однією з форм кредитування економіки, відіграє доволі важливу роль у економіках розвинених країн і значна частка капітальних інвестицій здійснюється саме через лізингове фінансування. За даними дослідження ринку лізингу, проведеного Асоціацією "Українське об'єднання лізингодавців" та Держфінпослуг, ринок лізингових послуг звужується, що зменшує конкуренцію. Наприклад, ще за станом на 2005 рік, кількість лізингових компаній сягала 200. Зараз активну діяльність ведуть не більше 20-30 компаній, оскільки невеличкі, незалежні лізингодавці фактично на 100 % згорнули свою активну діяльність і лише продовжують "відпрацьовувати" укладені раніше договори [12].

Розвиток лізингової індустрії вимагає удосконалення системи управління діяльністю лізингової компанії та її інформаційних підсистем. Напрями удосконалення вимагають розробки теоретичних положень лізингу, які полягають у визначення економічного змісту поняття "лізинг", обґрунтування між предметних зв'язків, визначення сучасних концепцій його розвитку, з'ясування складу та сутності функцій даного виду сучасних фінансових інструментів.

Розглянемо підходи до сутності лізингу, що дозволить зв'язувати його сучасні форми та виявити напрями розвитку лізингової діяльності в Україні. Стосовно лінгвістичного походження поняття лізинг то В.Л. Корінев вказує: “З англійської “leasing” найчастіше перекладається як “брати в оренду”, “наймати”” [26].

Проте варто зазначити, що лізинг як складний продукт не вміщується в рамках вузьких, однозначних тлумачень, що й обумовлює багатогранність підходів до його сутності:

– як сукупність економічних (економіко-правових, суспільних) відносин з приводу майна: О.В. Грабельська [12], Н.О. Рязанова [45], Л.О. Ющишина [62], О.М. Левковець [32], К.В. Кабаніхіна [22], С.М. Шулепова [60], О.П. Овсак [39], Р.П. Саблук [46], Т.А. Бондар [4], О.Б. Васильчишин [8], О.В. Гудима [14], І.В. Колесник [24], О.М. Колеснікова [25], Ю.С. Гринчук [13], В.М. Настасьєв [38], О.В. Кругляк [30], О.В. Борисюк [5], О.І. Шкуратов [59], О.М. Лук'янова [30];

– як господарська операція з приводу користування майном: Г.А. Хименский [56], Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський [42, с. 164], М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблун, В.М. Скужий [55, с. 251], І.А. Бланк [3, с. 27];

– різновид оренди: В.Л. Корінев [27], С.В. Мочерного [17, с. 180], Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна [29, с. 491], Є. Брігхем [6, с. 664], М.М. Федірко [52], О.С. Белоусова [15];

– вид договірних відносин: О.В. Добровольська [16], І.М. Школа, В.М. Козменко, О.В. Бабінська [58], В.М. Копоруліна [51], О.С. Філімоненков [53], І.Ю. Матюшенко [36];

– як кредит або процес фінансування: А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк [54, с. 260], Л.В. Кузьменко [31, с. 171], Е.А. Ляхова [34], А.В. Подік [43];

– як вид (форма) інвестицій: Н.І. Мужук [37], В.В. Іванишин [21], О.В. Годованець [10], І.О. Щєбликіна [61], Н. Е. Брюховецкая [7], Ю.М. Бабак [1], Н.А. Карасьова [23], Н.О. Кравчук [28],

– як вид підприємницької діяльності: О.І. Баєва [2], І. Вишнякова [9], Т.І. Хомуляк [57], Н.І. Подольчак [44], Г.Ю. Жолнерчик [20],

Виходячи з представленого аналізу дефініцій в науці не сформувався єдиного підходу до сутності лізингу, що обмовлено комплексністю даного економічного явища, його багатofункціональністю та багатогранністю.

Стосовно законодавчого регулювання лізингу, то в нормативних актах також відсутнє єдине тлумачення поняття лізингу, це обмовлено в першу чергу різною сферою застосування законодавчих актів та рівнем регулювання. Так, зокрема лізинг та лізингова діяльність в Україні регулюється такими нормативними актами як Закон України Про фінансовий лізинг, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України. Крім того, в Україні ратифіковані такі міжнародні нормативно-правові документи як: Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг та модельний Закон про лізинг (СНГ). В ряді нормативно-правових актах, дається визначення поняття лізинг в інших дається тлумачення поняттю лізингова операція, виходячи з цього впливає сутність лізингу. Визначення лізингу та лізингових операцій, які містяться в нормативно-правових актах, а також які даються міжнародними професійними організаціями представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Визначення лізингу в офіційних джерелах

<i>Джерело</i>	<i>Визначення</i>
<i>Нормативно-правові акти</i>	
Господарський кодекс України (Стаття 292)	Лізинг - це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів
Цивільний кодекс України (Стаття 806)	За договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)
Податковий кодекс України (Стаття 14.1.97)	Лізингова (орендна) операція - господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк
ЗУ про Фінансовий лізинг (Стаття 1)	Фінансовий лізинг - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу
Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг (Стаття 1)	Операція фінансового лізингу в якій одна сторона (лізингодавець), (а) на умовах іншої сторони (лізингоодержувача) укладає договір (договір поставки) з третьою стороною (постачальником), згідно з яким лізингодавець одержує виробниче обладнання, засоби виробництва або інше обладнання (обладнання) на умовах, схвалених лізингоодержувачем настільки, наскільки вони стосуються його інтересів, та (b) укладає договір (договір лізингу) з лізингоодержувачем, надаючи лізингоодержувачеві право користування обладнанням за лізингові платежі
Модельний закон про лізинг (Стаття 1)	Лізинг – сукупність економічних та правових відносин, як виникають у зв'язку з реалізацією договору лізингу, в тому числі з придбанням предмета лізингу. Договір лізингу - договір, відповідно до якого лізингодавець зобов'язується надати за плату в тимчасове володіння та користування лізингоодержувачу майно, придбане ним за договором купівлі-продажу у власність у продавця (постачальника) за вибором лізингоодержувача з метою отримання прибутку, доходу або досягнення іншого корисного ефекту. Договором лізингу може бути передбачено, що вибір продавця (постачальника) і придбаного майна здійснюється лізингодавцем
<i>Міжнародні професійні організації</i>	
ЄФНЛА ¹	Лізинг являє собою договір про оренду заводу, промислових товарів, нерухомості для використання їх у виробничих цілях орендаром, тоді як товари купуються орендодавцем і він зберігає за собою право власності
Міжнародна фінансова корпорація	Лізинг – це договір, що укладений двома сторонами, відповідно до якого одна сторона (лізингодавець) надає в користування іншій стороні (лізингоодержувачу) об'єкт лізингу на визначений період за певну плату

¹ Європейська федерація національних лізингових асоціацій

Проаналізувавши визначення лізингу в нормативних документах та документах міжнародних професійних організацій, можна зробити висновок про відсутність єдиного тлумачення даного підходу.

Проте, варто погодитися з рядом ознак які притаманні лізингу відповідно до представлених визначень:

- економічний процес (сукупність господарських операцій);
- цивільно-правові відносини; обов'язковість укладання договору; існування, щонайменше двох суб'єктів лізингової угоди, один з яких є професійним учасником ринку небанківських фінансових послуг; операція з передачі майна в користування за відповідну плату.

Таким чином, зазначенні ознаки характеризують сутність лізингу, а тому їх розглядати варто в сукупності, адже кожна з них є відповідною складовою лізингу, без якої він втрачає свої риси, характерні власне даному економічному явищу. Зазначенні риси вказують на багатоаспектність лізингу й відповідно потребують різних точок тлумачення, адже навіть для суб'єктів лізингової угоди лізинг як економічне явище буде проявлятися по різному.

Виходячи з зазначеного пропонуємо розглядати лізинг з різних точок зору, зокрема: як економічний процес (явище), як вид договору, договірних (цивільно-правових відносин), вид господарської діяльності, галузь економіки (ринок небанківських фінансових установ), галузь знань (місце лізингу в системі економічних наук). Кожен з зазначених напрямів лізингу буде регулюватися відповідними нормативно-правовими актами (табл. 2).

Таблиця 2. Нормативно-правове забезпечення лізингу в різних сферах його прояву

Прояв лізингу	Галузь права
Як економічний процес (явище, операція)	Податкове законодавство: ПКУ
Як вид договору	Цивільне законодавство: ЦКУ; Господарське законодавство: ЗУ Про фінансовий лізинг
Як господарська діяльність	Господарське законодавство: ГКУ
Як галузь економіки	Господарське законодавство: ГКУ, ЗУ Про фінансовий лізинг
Як галузь знань	Освітнє законодавство

Таким чином, лізинг знаходиться на перетині різних галузей права, зважаючи на свою багатогранність. Кожна галузь, регулює відповідну сферу лізингу та напрям його прояву як економічного явища. Зважаючи на економічну природу лізингу, основними галузями права в системі яких містяться положення щодо лізингу, лізингових операцій, лізингових відносин є господарське право, цивільне право, митне право та податкове право (рис. 1.).

Рис. 1. Лізинг в системі галузей права

Розглянемо особливості кожного підходу до сутності лізингу, що дасть повну уяву про дану економічну категорію та дозволить розробити теоретичні підходи до удосконалення системи управління лізинговими компаніями.

Лізинг як економічний процес має свої етапи і послідовність здійснення. Процес лізингових відносин, на наш погляд, включає в себе процеси маркетингових досліджень на ринку засобів праці, що реалізуються постачальниками, а також на ринку товарів і послуг, що реалізуються лізингоодержувачами, логістичні процеси в ході передачі предмету лізингу від продавців до споживачів (транспортування та зберігання лізингового майна, управління матеріальними, грошовими та інформаційними потоками) і надання додаткових послуг, пов'язаних з консультуванням, монтажем і наладкою, технічним обслуговуванням і ремонтом і т.д. в процесі використання (споживання) майна переданого в лізинг.

Лізинговий процес пов'язаний з процесом відтворення і відновлення основних фондів (основного капіталу) та інвестиційним процесом. В цілому лізинг як інвестиційний процес включає в себе інвестування коштів у створення нових засобів праці і доведення їх до споживачів, тобто включає процеси виробництва, обігу (обміну) і споживання (використання) засобів праці виробником, лізингодавцем та лізингоодержувачем, а також процеси виробництва товарів і послуг на лізинговому обладнанні та їх подальшої реалізації з метою отримання доходів і забезпечення у кінцевому рахунку окупності лізингових інвестиційних проектів.

Лізинг як вид договірних (цивільно-правових відносин). Особливістю лізингу є те, що даний вид економічних відносин вимагає укладання двох договорів – безпосередньо сам договір лізингу між лізингодавцем і лізингоодержувачем і договір купівлі-продажу між лізингодавцем і продавцем майна. Активно вплинути на процес укладення та виконання договору купівлі-продажу та договору лізингу можуть також договори банківського кредиту між банком і лізинговою компанією або комерційного кредиту між постачальником майна і лізинговою компанією; договори страхування різних видів ризиків, які можуть виникнути в ході реалізації договору лізингу; договори застави, поруки; договір поставки продукції, виготовленої на обладнанні, переданому в лізинг; договір на надання послуг лізингового брокера та ін.. Виходячи з цього лізингова угода являє собою комплекс договірних відносин. Причому всі ці договори взаємозв'язані між собою і взаємообумовлені.

Лізинг являє собою особливу сферу і вид підприємницької діяльності, коли вона виділена в спеціально для цього створенні самостійні інститути (фінансові або спеціалізовані лізингові компанії), які функціонують на ринку небанківських фінансових послуг та регулюються відповідними нормативними актами.

На ринку небанківських фінансових послуг діяльність лізингових компаній пов'язана з реалізацією лізингових угод з різними суб'єктами господарювання. Склад суб'єктів лізингової угоди визначається в двох нормативно-правових актах, зокрема Закону України Про фінансовий лізинг (лізингодавець, лізингоодержувач, продавець (постачальник), інші юридичні або фізичні особи) та Модальному закону про лізинг (СНГ) (лізингодавець, лізингоодержувач, продавець).

Лізинг як галузь економіки (лізингова індустрія) являє собою сукупність функціонуючих на ринку лізингових компаній. Таким ринком в Україні є ринок небанківських фінансових послуг, який представлений наступними установами: лізингові компанії, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, фінансові компанії, ломбарди, кредитні спілки. Ряд з названих суб'єктів можуть також приймати участь в лізинговій угоді (страхові, фінансові компанії, кредитні спілки).

У сучасних умовах лізинг як галузь знань і науки швидко формується, що виражається в підготовці та випуску сотень підручників з лізингу, в підготовці наукових працівників та виконанні науково-дослідних робіт. Через складність об'єкта вивчення дисертаційні роботи по лізингу охоплюють різний спектр наукових спеціальностей, що обмовлю широке застосування міжпредметних зв'язків (табл. 3).

Підсумовуючи вищевикладене, під лізингом можна розуміти багатоспектне економічне явище, що проявляється в комплексі економічних відносин, які передбачають функціонування спеціального виду господарської діяльності, й відповідно функціонуванням відповідних спеціалізованих фінансових установ та регулюють комплексом нормативно-правових актів цивільно-господарського характеру, щодо операцій пов'язаних з купівлею-продажем, орендою, кредитом і оформлених відповідними договорами, коли лізингодавець за рахунок власних і/або залучених коштів набуває у продавця інвестиційні та споживчі товари тривалого користування і надає їх за певну плату у тимчасове володіння та користування лізингоодержувачу на термін понад один рік.

Кожен з представлених вище підходів має право на існування, проте зважаючи на об'єкт дослідження, під лізингом будемо розуміти господарську діяльність. Дана господарська діяльність стосується безпосередньо одного учасника лізингової угоди, а саме лізингодавця – лізингової компанії.

Для більш глибокого розуміння сутності лізингу, та сучасного прояву лізингових відносин розглянемо існуючі концепції лізингу, які змінюють одна одну, що дозволяє говорити про динамічність розвитку даного економічного явища, його безсумнівну актуальність в сучасних умовах господарювання.

Так, в міру розвитку практики лізингового бізнесу накопичуються досвід і факти, на основі аналізу яких з'являються різні концепції про зміст і форми, сутності тих чи інших понять і категорій. Осмислення теоретичних джерел та аналіз практики лізингового підприємництва в різних країнах дозволяє висувати різні гіпотези, концепції та теорії лізингових відносин. У теорії і практиці лізингу можна виділити ряд концепцій лізингових відносин, які можуть бути покладені в основу класифікації лізингу (рис. 2).

Таблиця 3. Лізинг в системі економічних наук: міждисциплінарні зв'язки

Логістика	Консалтинг	Оцінка бізнесу	ВЕМ	Економіка підприємства	Теорія фінансів	Гроші і кредит	Оподаткування	Страховання	Фінансова математика	Ризик-менеджмент	Організаційний	Проектний	Інвестиційний	Основи маркетингу	Промисловий	Маркетинг послуг	Міжнародний	Маркетингові дослідження	Міжнародна економіка	Національна економіка	Міжнародна торгівля	МЄВ	Світовий бізнес
Економіка				Фінанси					Менеджмент				Маркетинг			Світова економіка							
ЛІЗИНГ																							
Бухгалтерський облік							Економічний аналіз							Господарський контроль									
Зв'язки																							
У лізингодавця – ЛІЗИНГОВІ КОМПАНІЇ																							
Фінансовий облік					Техніко-економічний аналіз										Аудит								
Формування інформації про наявність об'єкту лізингу, стану розрахунків за попередніми угодами, наявності горшкових коштів для придбання майна з метою його передачі в лізинг					Визначення ефективності використання наявних основних фондів, які можуть передаватися в лізинг, аналіз витрат на обслуговування лізингової угоди										Обов'язків аудит фінансової звітності лізингової компанії як суб'єкта ринку небанківських фінансових установ								
Управлінський облік					Фінансовий аналіз										Внутрішній контроль								
Формування управлінської інформації про витрати на обслуговування об'єктів лізингу за місцями виникнення витрат та центрами відповідальності					Аналіз грошових коштів для визначення можливості придбання майна для передачі в лізинг, оцінка кредиторської (перед виробником) та дебіторської заборгованості (лізингоотримувача)										Організація внутрішнього контролю за зберіганням майна, яке передається в лізинг, за дотриманням умов договору лізингу, за вчасністю та правильністю нарахування та сплати лізингових платежів								
Податкові розрахунки					Інвестиційний аналіз										Державний контроль								
Визнання лізингових платежів доходами для формування прибутку до оподаткування					Економічний аналіз ефективності лізингової угоди з метою оцінки вигід та втрат лізингової компанії (ризик)										Контроль податкових органів за правильністю та своєчасністю нарахування та сплати податків								

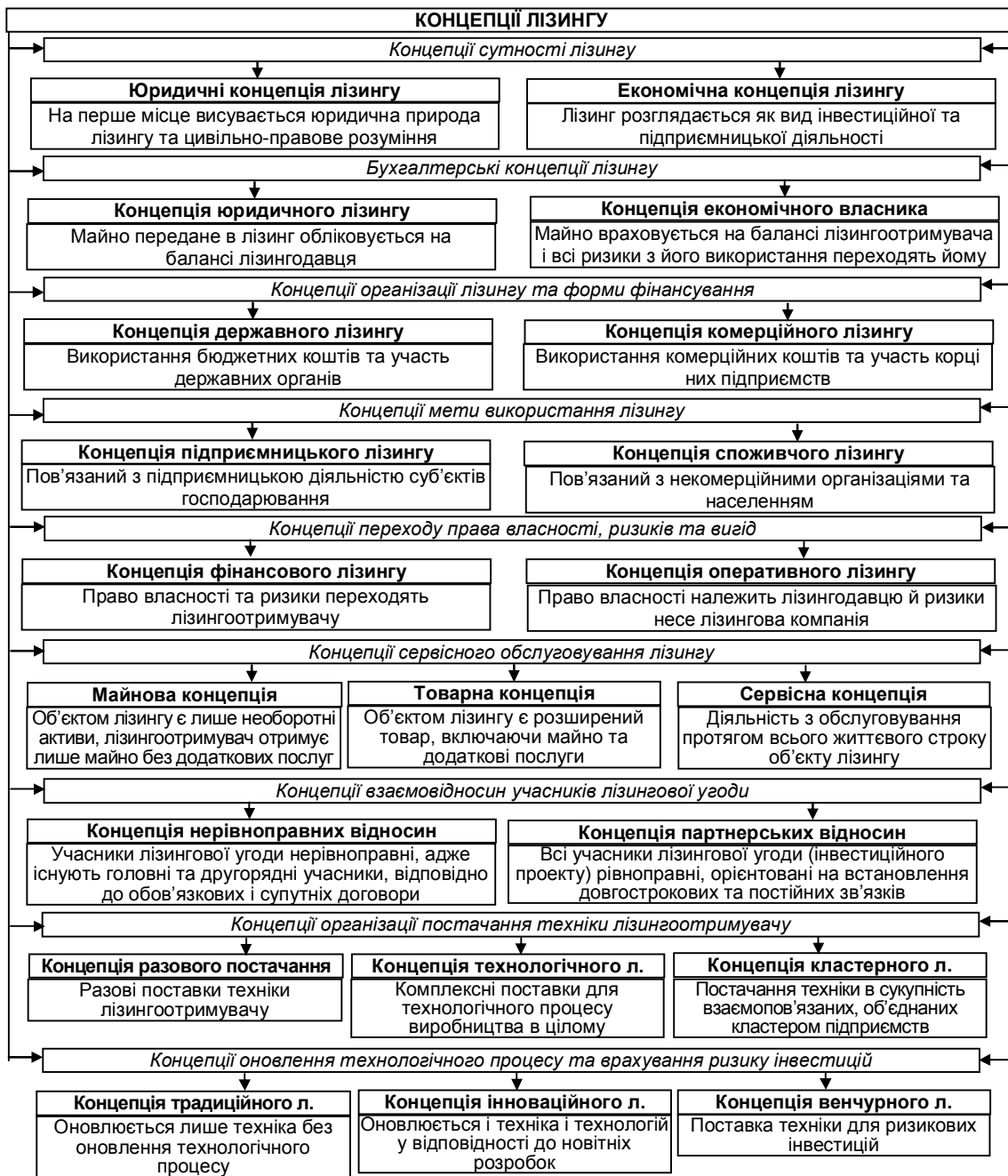

Рис. 2. Характеристика сучасних концепцій лізингу

Еволюція концепцій в теорії і практиці лізингу відбувається таким чином, що застарілі, що втратили актуальність, вплив і силу концепції замінюються більш прогресивними, досконалішими і відповідними нових умов і етапам економічного розвитку, концепціями. Даний процес відбувається наступним чином:

– замість юридичної концепції лізингу все більшу силу набирає економічна концепція лізингу, поряд з концепцією юридичного власника поступово використовується концепція економічного власника;

– концепція головних і допоміжних відносин, де учасники лізингової угоди нерівноправні, поступається місцем концепції рівноправних партнерських відносин, тобто партнерського лізингу;

– концепція лізингу разових, штучних і одиничних поставок техніки, яка панувала на перших етапах розвитку лізингового бізнесу, поступово переростає в концепцію технологічного лізингу, заснованої на комплектних поставках техніки в забезпечення всього технологічного процесу виробництва на підприємствах, де здійснюються великі інвестиційні проекти, засновані на передових технологіях, у свою чергу, в умовах розвитку кластерних методів організації виробництва вона співіснує з більш складним за характером організації і лізингових поставок техніки для сукупності взаємопов'язаних, поєднаних кластером підприємств – кластерним лізингом.

– виходячи зі ступеня поновлення технологічного процесу і обліку ризиків інвестицій концепція традиційного лізингу, заснованого на оновленні лише техніки при незмінності технологічного процесу виробництва, замінюється концепцією інноваційного лізингу, при якій оновлюються як техніка, так і технології. При цьому наголос робиться на впровадженні більш сучасних передових світових технологій виробництва. В ході забезпечення технікою реалізованих високоризикових пошукових досліджень і венчурних виробництв з'являється концепція венчурного лізингу.

Таким чином, концепція сучасного лізингу, в свою чергу, ґрунтується на економічній концепції лізингу, вважає лізинг видом інвестиційної діяльності, складним продуктом і економічною категорією сучасної ринкової економіки, що виникла на основі інтеграції орендних, кредитних відносин та відносин купівлі-продажу. Вона розрізняє економічний зміст та юридичну форму лізингу.

Розвиток концепцій обумовив трансформацію складу та сутності функцій лізингу. Так, до останнього часу одним з найбільш слабо розроблених питань теорії і практики лізингу були функції лізингу, які фактично дають можливість пізнати дане економічне явище та виявити його взаємозв'язки та сфери прояву в економічних системах.

Виходячи з сутності та особливостей розвитку лізингової індустрії в країнах світу можна виділити три такі сфери прояву лізингу в яких проявляються його функції: економічні, правові, організаційно-технічні і соціальні. Розглянемо особливості кожного з аспектів:

– економічні аспекти лізингу проявляються в його сутнісному наповненні та місці економічних відносин: фінансово-кредитні, інвестиційні, комерційні, бухгалтерські, статистичні, амортизаційні, податкові, цінові, валютні, страхові, оціночні. Крім того, економічний аспект лізингу варто розглядати в залежності від рівня економічної системи:

– макроекономічний – дослідження лізингу як галузі економічної діяльності та складової ринку небанківських фінансових установ. та мікроекономічний – дослідження господарської діяльності лізингових компаній та порядку здійснення операцій між учасниками лізингової угоди;

– організаційно-технічні аспекти включають техніко-технологічні процеси, інноваційні операції, організаційні особливості, управлінські рішення, галузеві особливості, регіональне поширення, національні та міжнародні особливості, митні операції;

– правові аспекти лізингу пов'язані з укладанням і виконанням комплексу договорів, з правом власності на майно, перехід прав власника від одних суб'єктів іншим, правом опціону на покупку, на продовження, з правом розірвання договорів, з правом цесії, регресу, з цивільно-правовими, податковим і валютним регулюванням лізингових відносин в цілому;

– соціальні аспекти лізингу пов'язані з його роллю в розвитку і розширенні підприємництва, у збереженні та створенні нових робочих місць, зменшення безробіття, в підвищенні доходів та поліпшенні добробуту народу, у створенні умов для забезпечення населення і промисловості високоякісними товарами та послугами, розширенні комплексу додаткових послуг з підготовки та перепідготовки кадрів, навчанні персоналу підприємств, які впроваджують нову техніку і технологію і т.д.

Таким чином, лізинг є багатоаспектним явищем, що вказує на багатозначність його функцій. Варто погодитися з Я.В. Онищук, який стверджує, що “як складне економічне явище, лізинг виконує важливі функції у формуванні багаторівневої економіки і активізації виробничої діяльності” [40, С. 107]. В науковій літературі немає єдиного підходу до складу та сутності функцій лізингу. В табл. 4 представлений склад функцій, які виділяються в працях вчених з проблем лізингу.

Таблиця 4. Склад функцій лізингу в працях вчених

Автор	Функції лізингу													
	Фінансова	Виробнича	Збутова	Постачальницька	Стимулююча	Інвестиційна	Розвитку підприємництва	Соціальна	Інноваційна	Відтворювальна	Маркетингова	Конкурентна	Розвитку ЗЕД	Стабілізаційна
Онищук Я.В. [40]	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Смагулов Адилбек [49]	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Есин А.С. [18]	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Грабельська О.В. [12]	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Корінєв В.Л. [27]	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
Макеева В.Г. [35]	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Горемыкин В.А. [11]	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	+	-
Топішко Т.І. [50]	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	+
Семен Н.І. [48]	+	+	+		+	+	+		+		+			
Жолнерчик Г.Ю. [20]		+				+								

Виходячи з даних представлених в табл. 4. вченими виділяється велика кількість функцій лізингу, зокрема: фінансова, виробнича, збутова, постачальницька, стимулююча, інвестиційна, розвитку підприємництва, соціальна, інноваційна, відтворювальна, маркетингова, конкурентна, розвитку ЗЕД, стабілізаційна.

Проте вважаємо, що такий перелік функцій є недостатньо обґрунтованим, а ряд функцій дублюють одне одну. Виходячи з цього пропонуємо наступний склад функцій лізингу: фінансова, виробнича, збутова, інвестиційна, інноваційна, стимулююча та відтворювальна. Саме даний склад функцій дозволяє повністю сформулювати явлення про лізинг як економічне явище та виявити всі сфери його прояву у функціонуванні економічних систем.

Реалізація цих функцій лізингу дає потужний імпульс оновленню, модернізації та технічного переозброєння виробництва та структурної перебудови економіки; сприяє диверсифікації виробництва залучаючи нові об'єкти у свою сферу; розвиває ринок засобів виробництва; скорочує цикл освоєння і впровадження нових поколінь

техніки і передових технологій, інновацій; створює нові робочі місця і сприяє зменшенню безробіття, збільшенню доходів зайнятих працівників.

Таким чином, розвиток лізингу в Україні є ефективним інструментом розвитку ринкових відносин, виходу країни з фінансової кризи та подолання її негативних соціально-економічних наслідків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження теоретичних положень лізингу як економічного явище дозволило з'ясувати, економічний зміст лізингу як багатоаспектного явища, встановити історичні етапи його розвитку, визначити склад та сутність функцій, обґрунтувати розвиток концепцій лізингу. Визначенні теоретичні положення розвитку лізингу є основою розробки напрямів удосконалення системи управління лізинговими компаніями, обґрунтування напрямів розвитку системи бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та економічного аналізу діяльності даних типів небанківських фінансових установ.

Список використаних літературних джерел:

1. *Бабак Ю.М.* Економічні й організаційні методи удосконалення лізингу в становленні технічної бази підприємств АПК: Дисертація на здобуття ученого ступеня кандидата економічних наук за фахом 08.00.04 – економіка і управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК). – Луганський національний аграрний університет, – Луганськ, – 2009. – 22 с.

2. *Баєва О.І.* Лізингові відносини в аграрному секторі економіки України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”, – Київ, – 2004. – 24 с.

3. *Бланк І.А.* Словарь-справочник финансового менеджера. / Бланк Игорь Александрович. – К.: “Ника-Центр”, 1998. – 480 с.

4. *Бондар Т.А.* Сутність лізингової діяльності в Україні та проблеми її регулювання // Науковий вісник Національного аграрного університету/ Редколегія: Д.О. Мельничук (відп.ред.) та ін. Вип.. 44. – К., 2001. – с. 189 – 191.

5. *Борисюк О.В.* Державне регулювання лізингових відносин в умовах розвитку ринкової економіки України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Тернопільський національний економічний університет, – Тернопіль, – 2010. – 23. с.

6. *Брігхем Є.* Основи фінансового менеджменту / Брігхем Євхен. / Пер. з англ. – Київ : Молодь, 1997. – 1000 с.

7. *Брюховецкая Н.Е.* Трактовка лизинга и история его развития : сб. науч. тр. / Н. Е. Брюховецкая, Е. А. Киселёва // Вестник Донецкого университета экономики и права. – Донецк : ДонУЭП, 2004. – № 2. – С. 143–149.

8. *Васильчишин О.Б.* Лізинг як вид підприємницької діяльності // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2002. – № 12. – С. 172-175.

9. *Вишнякова І.* Теоретичні аспекти визначення поняття “лізинг” // Вісник Академії митної служби України.-2002. – № 4 (16). – С. 22-30.

10. *Годованець О.В.* Облік та аналіз фінансового лізингу як форми інвестування: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Тернопільська академія народного господарства, Тернопіль, – 2005. – 23 с.

11. Горемыкин В.А. Лизинг: Учебник. М.: Изд.-торг. корпорация "Дашков и К", – 2003. – 240 с.
12. Грабельська О.В. Лізинг: класифікація та ефективність застосування // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку / О.В. Грабельська. – 2011. – № 704. – С. 89-94.
13. Гринчук Ю.С. Економічна природа та сутність лізингу в аграрному секторі економіки України //Агроінком. – 2005. – № 7. – С. 35-40.
14. Гудима О.В. Організаційно-економічний механізм лізингу сільськогосподарської техніки: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Дніпропетровський державний аграрний університет, – Дніпропетровськ, - 2005. – 23 с.
15. Бєлоусова О.С. Державне регулювання розвитку лізингу в Україні: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Академія муніципального управління. – Київ, – 2009. – 22 с.
16. Добровольська О.В. Фінансовий лізинг як альтернатива банківському кредитуванню / О.В. Добровольська, К.С. Городецька // Економічний форум. – 2012. – № 2. – С. 361-364.
17. Економічний словник-довідник: [За ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного] / Худож. оформ. В.М. Шторгина. – К.: Феміда, 1995. – 368 с.
18. Есин А.С. Лизинговая деятельность в Российской Федерации: истоки и перспектива // Ученые записки Российского государственного социального университета / А.С. Есин, – 2007. – № 4.
19. Жолнерчик Г.Ю. Лізинг як форма активізації інвестиційної діяльності підприємств: Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", – Київ, – 2010. – 18 с.
20. Жолнерчик Г.Ю. Лізинг як форма активізації інвестиційної діяльності підприємств: Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", – Київ, – 2010. – 18 с.
21. Іванишин В.В. Теоретичні аспекти економічного змісту, класифікації видів та відносин учасників агролізингу // Науковий вісник Національного аграрного університету / В.В. Іванишин. – К., 1997. – Вип. 56. – 2002. – С. 129-133.
22. Кабаніхіна К.В. Оцінка ефективності лізингу повітряних суден: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.04 – економіка транспорту і зв'язку. – Національний авіаційний університет. - Київ, – 2002. – 20 с.
23. Карасьова Н.А. Реновація основних засобів сільськогосподарських підприємств в умовах лізингу / Н.А. Карасьова // Економіка: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць. – Випуск 244: В 5 т. – Т.П. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 539 – 546.
24. Колесник І.В. Фінансовий лізинг як форма нагромадження капіталу в умовах трансформаційної економіки: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.01 – Економічна теорія.

Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України, – Донецьк, – 2005 р. – 16 с.

25. Колеснікова О.М. Облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Національний аграрний університет, – Київ, – 2005. – 24 с.

26. Корієв В.Л. Механізм формування лізингової угоди / В.Л. Корієв // Вісник Запорізького національного університету. – № 4 (8). – 2010. – С. 247-254.

27. Корієв В.Л. Сутність та види лізингу для підприємства // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво / В.Л. Корієв. – 2011. – № 1. – С. 108-112.

28. Кравчук Н.О. Лізинг як форма інвестування (суть, значення, особливості бухгалтерського обліку) / Н.О. Кравчук // *Перехідна економіка: проблеми теорії і практики: наук. зб. / за ред. З.Г. Ватаманюка.* – Львів: Інтереко, 1999. – Вип. 5. – С. 203-206.

29. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: [підручник для студ. вузів] / Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.

30. Круляк О.В. Формування лізингових відносин у племінному скотарстві: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки” УААН, – Київ, – 2009. – 22 с.

31. Кузьменко Л.В. Фінансовий менеджмент: /Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Шаповалова В.М. [Навчальний посібник.] – Херсон : Олді-плюс, 2003. – 256 с.

32. Левковець О.М. Економіко-організаційний механізм державного регулювання лізингу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Харків – 2001. – 22 с.

33. Лук'янова О.М. Шляхи удосконалення застосування лізингу рухомого складу на залізничному транспорті України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Українська державна академія залізничного транспорту, – Харків, – 2011. – 22 с.

34. Ляхова Е.А. Общие тенденции развития лизингового бизнеса // *Финансовые услуги.* – 1998. – № 7-8. – С. 41-43.

35. Макеева В.Г. *Лизинг: Учеб. пособие.* – М.: ИНФРА-М, 2004

36. Матюшенко І.Ю. Основи фінансового менеджменту: / Матюшенко І.Ю. [Навчальний посібник]. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 220 с.

37. Мужук Н.І. Формування економічного механізму лізингових відносин в інвестиційній діяльності: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03. – Організація управління, планування та регулювання економікою. Київ: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. – 2002. – 20 с.

38. Настасьєв В.М. Організаційно-економічні механізми активізації лізингової діяльності підприємств: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами. – Інститут регіональних досліджень НАН України, – Львів, – 2006. – 20 с.

39. Овсак О.П. Організаційно-економічне забезпечення лізингових операцій на авіаційному транспорті: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата

економічних наук за спеціальністю 08.07.04 – економіка транспорту і зв'язку. – Національний авіаційний університет, Київ. – 2003. – 20 с.

40. *Онищук Я.В.* Розвиток лізингу в Україні / Я.В. Онищук // *Фінанси України*. – 2005. – № 7. – С. 106-113.

41. *Орлова О.М.* Лізинг як ефективна форма інвестування на регіональному рівні // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2009. – Вип. 19.12. – С. 238-244.

42. *Осовська Г.В.* Економічний словник / Осовська Г.В., Юшкович О.О., Завадський Й.С. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.

43. *Подік А.В.* Економічна сутність лізингу, його види та функції / А.В. Подік // *Агросвіт*. – 2007. – № 15. – С. 32–36.

44. *Подольчак Н.І.* Сутність та етапи реалізації лізингової діяльності підприємства / Н.І. Подольчак, А.Г. Загородній // *Вісник Волинського Національного університету ім. Лесі Українки*. – Луцьк: Вежа. – 2009. – № 15. – С. 50–54.

45. *Рязанова Н.О.* Податок на прибуток підприємств та лізинг в Україні / Н.О. Рязанова / Н.О. Рязанова // *Лізинг в Україні*. – 2009. – № 2. – С. 11-15.

46. *Саблук Р.П.* Теоретичні аспекти лізингових відносин // *Економіка АПК* – 2000. – № 11. – С. 49-57.

47. *Сапожников В.Н., Акімова Е.М., Осипов А.С.* Лізинг: значение, сущность, возможности. Учеб. пос. / Моск. гос. строит. ун-т. – М.: МГСУ, 2000. – с. 92.

48. *Семен Н.І.* Функції лізингу в умовах становлення та розвитку фінансового ринку України / Н.І. Семен // *Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку”*. – Львів: Вид. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2006. – № 567. – С. 302-308.

49. *Смагулов Адилбек* Концепция современного лизинга // *Вестник университета “Туран”*. – 2009. – № 1. – с. 33-36.

50. *Топішко Т.І.* Принципи функції та механізми лізингових операцій // *Вісник НУВГП: Збірник наукових праць. Серія “Економіка” (4(44))* / Т.І. Топішко . с. 207-213.

51. *Українсько-російський економічний тлумачний словник* / Авт. упорядн. В.М. Копоруліна. – Х.: Факт, 2005. – 400 с.

52. *Федірко М.М.* Економічні передумови впровадження в Україні лізингу технологій і послуг // *Вісник Тернопільського державного технічного університету*. – 1999. – Т.4. – № 2. – С. 141-145.

53. *Філімоненков О.С.* Фінанси підприємств: [Навчальний посібник]. – К.: Кондор, – 2005. – 400 с.

54. *Фінанси підприємств: [Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та доповн. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.*

55. *Фінансовий словник-довідник* / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблун, В.М. Скужий та ін.; За ред. М.Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

56. *Хименский Г.А.* Экономическая сущность лизинговых операций и их учёт / Г.А. Хименский // *Бізнес*. – 2007. – № 1. – С. 11–12.

57. *Хомуляк Т.І.* Облік і аудит лізингових операцій: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет, – Тернопіль, – 2008. – 22 с.

58. Школа І.М. Міжнародні економічні відносини: [Підручник] / Школа І.М. Козменко В.М., Бабінська О.В. За ред. Школи І.М. – 2-ге видання, перероб. і доповн. – Чернівці: Книга-XXI. – 2007. – 544 с.

59. Шкуратов О.І. Розвиток лізингової діяльності аграрних підприємств: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, – Харків, – 2010. – 22 с.

60. Шулепова С.М. Лізинг і оренда: основні відмінності // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – Житомир. – 2000. – № 11. – С. 69-72.

61. Щєбликіна І.О. Розвиток лізингу для забезпечення оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Національний аграрний університет, – Київ, – 2006. – 24 с.

62. Ющишина Л.О. Лізинг як окремий вид фінансування реальних інвестицій у підприємства України / Л.О. Ющишина, О.В. Градова // Економічні науки: Збірник наукових праць Луцького національного технологічного університету. – Серія “Облік і фінанси”. – Випуск 9 (33). – Ч. 3. – 2012. – С. 502-507.

НИКОЛАЄВА Світлана Петрівна – здобувач Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2012 р.